

DN DEBATT

DN Debatt. "Dags att föra en aktiv och djärv digitaliseringspolitik"

UPPDATERAD 2018-02-08 PUBLICERAD 2017-06-18

Mer öppna data bör krävas inte bara från offentliga instanser. Också privata bolag måste bidra eftersom de bygger sin maktställning på information från användare och myndigheter, skriver Anders Gullberg. Foto: Noah Berger

I den nya ekonomin är data den strategiska råvaran och grundläggande samhällsfunktioner blir alltmer beroende av stora plattformsföretag. De måste därför, i likhet med bankerna, drivas på ett ansvarsfullt sätt. Nu är uppgiften att stävja maktkoncentrationen och samtidigt ta vara på det positiva i digitaliseringen, skriver Anders Gullberg, KTH.

Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Det slår regeringen fast i den nyligen presenterade strategin "[För ett hållbart digitaliserat Sverige](#)". Men de riktlinjer som formuleras förbigår märkligt nog de senaste årens genomgripande it-drivna samhällsomvandling och de reaktioner den väckt i andra länder. Med globala och monopolistiska plattformsbolag har en ny ekonomi och maktfördelning uppstått. Utan denna insikt blir föreslagna åtgärder för stärkt demokrati och lösning av vår tids utmaningar inte stort mer än fromma förhoppningar.

Ända sedan början av 1990-talet pågår genomgripande förändringar i global skala inom praktiskt taget alla samhällsområden. Till en början fungerade internet som hävstång. Nu har uppkopplade enheter, digitala plattformar, artificiell intelligens, det så kallade molnet och massdata tillkommit. Kraften i omvandlingen illustreras av att i dag fem plattformsbolag återfinns bland världens tio högst värderade företag, för tio år sedan var det endast ett.

Till helt nyligen har den nya teknikens verkliga och inbillade förtjänster dominerat den etablerade synen: Ju mer digitalisering desto bättre! Men förhoppningar om ökad demokrati, mer egenmakt och fri opinionsbildning har grusats och i flera fall vänts i sin motsats. Utvecklingen på nätet har kommit att handla om dold övervakning, hatkampanjer, manipulerad nyhetsförmedling och kommersialisering pådriven av annonsbolag som Google och Facebook, båda med lejonparten av intäkterna från reklam. I takt med att allt större del av människors tillvaro utspelar sig på digitala plattformar ökar den enskildes beroende av dessa.

Plattformar i offentlig regi och stöd till de kooperativa mildrar de privatas totala dominans. Konkurrens och valfrihet gynnas. I Frankrike utmanar regeringen Uber genom Le Taxi, en tjänst med 50.000 anknutna taxibilar.

För omkring tre år sedan inleddes det som kommit att kallas internets politiska period. Myndigheter i olika länder reagerade på att den digitala ekonomin också innebär konkurrenshämmande monopol, aggressiv skatteplanering, angrepp mot gällande lagar och lättvindig hantering av medborgardata. Exempel är EU:s aktion mot Googles skatteupplägg, Obamas tal om slutet på Wild Wild West och flera städers ingrepp mot delningstjänsterna Uber och Airbnb. Även EU:s kommande lag om persondata ([GDPR](#)) hör hit. Detta är sannolikt bara början på försöken att leda in den digitala utvecklingen på tydligt samhällsnyttiga banor, något som tycks ha gått den svenska regeringen förbi.

I den digitala ekonomin är data den strategiska råvaran. Den är föremål för storskalig handel. Personuppgifter är särskilt attraktiva. Gratiserbjudanden lockar men visar sig vara betaltjänster med användarnas data som motprestation. De viktigaste slutprodukterna är vårt konsumtionsbeteende och våra åsikter som i ökad utsträckning formges med förfinade psykologiska tekniker. Att sådana förekom i Trumps valkampanj blev för många en ögonöppnare.

Navet i denna digitala ekonomi är plattformar som möjliggör för producenter, konsumenter och vänner att mötas med aldrig tidigare skådad effektivitet och räckvidd, allt under ägarens styrande principer och datafångst. Först nyligen har forskningen förstått plattformarnas raffinerade kombination av kommando- och marknadslogik. Genom algoritmer (instruktioner) som styr transaktionerna kan användarna fås att på eget initiativ förskjuta

sina val i den riktning ägaren önskar. Ökad trafik på plattformarna skapar mer data, ger användarna större utbyte, lockar till sig fler besökare och ökar bolagens värde i självförstärkande processer, vilket förklarar deras blixtnabba tillväxt. I kapplöpningen mellan företag tar segraren hem hela vinsten.

Grundläggande samhällsfunktioner är i växande utsträckning beroende av de stora plattformsföretagen. De måste därför, i likhet med bankerna, drivas på ett ansvarsfullt sätt. Politiker och myndigheter står inför stora utmaningar. Å ena sidan öppnar plattformarna för effektivisering, miljöanpassning och svåröverskattade vinster för samhällsekonomin. Å andra sidan har just dessa metoder tilldelat ett begränsat antal företag en oproportionerligt stor makt. Att stävja denna koncentration och samtidigt ta tillvara digitaliseringens positiva effekter för samhället i stort är uppgiften.

Tre inslag som bör prövas i detta arbete är:

1. **Tydliga och restriktiva spelregler gällande vilka krav som får ställas på användarna så att monopolens makt begränsas.** Användarnas rätt till sina data och att få en begärd flytt till annan plattform genomförd främjar konkurrensen. Mer öppna data bör krävas inte bara från offentliga instanser. Också privata bolag måste bidra eftersom de bygger sin maktställning på information från användare och myndigheter. Då gynnas allmänna intressen och mindre bolag. Till exempel är tyska försäkringsbolag skyldiga att dela sina data för konkurrensens skull.
2. **Plattformar i offentlig regi och stöd till de kooperativa mildrar de privatas totala dominans.** Konkurrens och valfrihet gynnas. I Frankrike utmanar regeringen Uber genom [Le Taxi](#), en tjänst med 50.000 anknutna taxibilar. Allmän-, respektive användarintressen blir motvikt mot vinstintresset som drivkrafter i digitaliseringen. Omfattande trafik på offentliga plattformar nås genom sektorns dominans på områden som skatteuppbörd, transportinfrastruktur och offentligt finansierad sjukvård. I likhet med privat sektor anpassar den offentliga, genom direktkontakt med medborgarna, sina erbjudande till behov och önskemål samt efter politiska prioriteringar. Överlåts kontakterna till privata intressen går denna möjlighet förlorad och medborgarna nödgas bidra till privat vinstskapande.
3. **Radikala, digitalt drivna innovationer utformas som svar på offentliga sektorns stora utmaningar.** Med klimathot, miljöförstöring, segregation, ökade fördelningsproblem och resursbrist på agendan är småskaliga förbättringar sällan tillräckliga. Nya sätt att tillgodose grundläggande funktioner skapas i privat sektor, nu ofta med hjälp av digitala plattformar. Så kallade start up-företag arbetar frenetiskt fram nya affärsidéer med vinstintresset som drivkraft. Inom offentlig sektor, med halva BNP, är motsvarande arbete med att formulera omvälvande reformförslag starkt eftersatt. Som en blygsam början skulle ett vidgat uppdrag kunna ges till Statskontoret och Vinnova. Det är när de ofta oförutsedda möjligheterna till politiska omkopplingar uppstår som idéerna måste finnas till hands.

Om regeringar inte vill ha en digital ekonomi dominerad av ett fåtal jättar, måste de agera snabbt, avslutar Economist sin ledare den 6 maj i år. För ett litet land som Sverige med konkurrensutsatt ekonomi är det särskilt viktigt med en djärv och klarsynt digitaliseringspolitik.

DN Debatt. 19 juni 2017

Debattartikel

Anders Gullberg, docent och partner i forskningsprogrammet Mistra-SAMS vid KTH:

["Dags att föra en aktiv och djärv digitaliseringspolitik"](#)

Repliker

Jacob Lundberg och Gustaf Palmér, Timbro:

["Håll staten borta från den digitala ekonomin"](#)

Åke Sandberg, organisationsforskare, professor emeritus:

["Digitaliserat arbetsliv kräver reformerade lagar och avtal"](#)

Slutreplik från Anders Gullberg:

["Aningslöst om digitaliseringens baksidor"](#)

Läs fler artiklar på [DN Debatt](#).

TEXT

Anders Gullberg, docent och partner i forskningsprogrammet Mistra-SAMS
vid KTH

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt